

**Мавзу: «Табиий ва геологик
муҳит. Табиий муҳитнинг
сифатини белгиловчи
стандартлар»**

Режа:

1. Табиий мухитни ташкил этувчилар.
2. Геологик мухит.
3. Экологик стандартлар.
4. Хаводаги зарарли моддалар.

- Табиат деганимизда бутун борлиқ, турфа олам, сайёрамиздаги жонли ва жонсиз жисмлар тушунилади.

Ернинг :

-ЖОНЛИ ҚИСМИГА ўсимлик,
ҳайвонот дунёси ва
микроорганизмлар,

-ЖОНСИЗ ҚИСМИГА эса ҳаво, сув ва
тоғ жинси қатламлари киради. Улар
бир-бирлари билан ўзаро узвий
боғлиқдир.

Табиий мухитни ташкил этувчи асосий таркибий қисмлар:

-ер сатхини тузилиши;

-ТОГ жинслари;

-хаво;

ер устки ва остки сувлари;

-тупрок;

--усимлик;

-хайвонот дунёси.

Табиий муҳит компонентлар
йиғиндисини ифодаловчи
тушунча немис тилида
"ландшафт" деб аталади.

Ландшафт сатх тузилиши,
геологик замин, иқлим, сув,
тупроқлар, ўсимлик туркуми,
ҳайвонот дунёсининг бир
хиллиги билан ажаралиб
турадиган, маълум
кўринишга ва чегарага эга
бўлган ер ҳудудини
англади.

Геологик муҳит деганда
инсониятнинг техник фаолияти
таъсир қиладиган, ландшафт
билан ўзаро боғлиқ бўлган
литосфера ва ер ости
гидросферасининг юқори қисми
тушунилади.

- Қазилма конларни ўрганувчи мутахассислар геологик муҳит деганда конларни ҳосил килувчи муҳитни, яъни литосферанинг юқори қисмини тушунадилар

Инсон фаолиятининг таъсири, аксарият, Ер қобиғининг юқори (халқ хўжалиги иморат иншоотлари қад кўтарадиган ва таъсир этадиган) **20-30 м қисми бўлиб**, баъзан **кон қазиб олишдаги бевосита таъсири 3-4 км чуқурликкача**, **нефть ва газ қудуқлар орқали бевосита таъсири 5-9 км гача етади**. Бу инженер-геологик муҳит тушунчаси геологик муҳит тушунчасига яқин турганлигини кўрсатади.

Геологик муҳит баъзан геосфера деб ҳам аталади.

Экологик стандартларда, табиий муҳит компонентлари (сув, ҳаво, тоғ жинслари) ва истеъмол буюмларидаги зарарли моддалар миқдорининг беэиён юқори чегараси, яъни концентрацияси — рухсат этилган чегаравий меъёри (РЭЧМ) кўрсатилган.

Зарарли моддаларнинг
концентрацияси стандартда
кўрсатилгандан кам бўлса, **сифатли**
ҳисобланади. Улардан турли
мақсадларда фойдаланиш мумкин.
Стандарт бўйича инсоннинг
истеъмол қилиши учун
ярамайдиган майший техник сув
деҳқончилик ва чорвачиликдаги
талабларга жавоб бериши ва
ишлатилиши мумкин.

Хаводаги зарарли моддалармеъёрий концентрациясининг юкори чегараси, мг/м³

Моддалар	РЭЧМ иш	РЭЧМ қ	РЭЧМ с
Аммиак	20	0,2	0,04
Бензол	5	1,5	0,1
Азот (II)-оксиди	5	0,085	0,04
Олтингугурт (II)- оксиди	10	0,5	0,05
Углерод оксиди	20	5	3
Водород хлорид	5	0,2	0,2

**Сувнинг сифатини ГОСТ
билан белгилашда улардаги
зарарли моддалардан ташқари
кислород концентрациясининг
меъёрий миқдори ҳам инобатга
олинади.**

Қислороднинг концентрацияси 1 мг органик моддани 2, 5, 8, 10, 20 сутка давомида биокимёвий оксидланишига кетадиган қислород миқдори, биокимёвий жараёнларни тўлиқ таъминлайдиган қислород миқдори ва сувни қислородга бўлган умумий кимёвий зарурият миқдорлари билан аниқланади.